

A ZENE SZEREPE VÉGZŐS TANÍTÓ SZAKOS HALLGATÓK SZABADIDŐS TEVÉKENYSÉGÉBEN

Kis Jenőné dr. Kenesei Éva

Kaposvári Egyetem Pedagógiai Főiskolai Kar Ének-zene Nevelési Tanszék

A jóléti rendszerek kiépülésével, az élet anyagi feltételeinek biztosítottága következtében, a korábban másodlagosnak tekintett kérdések is előtérbe kerülnek, mint például az értelmes és élményekben gazdag élet fontossága. *Gerhard Schulze* (1992) szerint az élményorientáció a népesség egyre szélesebb rétegeire vált érvényessé, egyre nagyobb részt foglal el időfelhasználásukból, és a mindennapi élet egyre több területén érezteti hatását. Hasonló gondolatokra hívja fel a figyelmet *Joffre Dumazedier* (2000) is, amikor a megnövekedett szabadidő problémájáról szól, amellyel az emberiségnek szembe kell néznie. *Joan Acker* (1998) ír arról, hogy megváltozik a szabadidő és a munkaidő aránya is, és egyre inkább áthatják egymást mind a társadalmilag rendelkezésre álló idő felhasználásában, mind az egyén életidejének formálásában.

Kevés olyan szabadidő vizsgálatot végeztek korábban, amelyek a strukturális összefüggésekkel is foglalkoztak volna. A kultúra vonatkozásában vannak olyan kutatások, amelyek az egész társadalomra nézve igyekeznek modelleket felállítani. Az Egyesült Államokban már az 1980-as évek elején foglalkoztatta a kutatókat a kultúra és a szabadidő kapcsolata, a tevékenységlisták elemzésével négy féle kapcsolatot különböztettek meg: (1) low-brow (passzív); (2) middle-brow 1. (rekreációs); (3) middle-brow 2. (mindenévő) (4) high-brow (autonóm-autentikus) (*Peterson*, 1981). Német kutatások hasonlóan négy tipikus kapcsolatot különítettek el: (1) lelkes résztvevők; (2) eseti látogatók; (3) szórakozás-fogyasztók; (4) differensek (*Wiesand*, 2000). A zenepszichológia területén a szabadidős tevékenységek és a zenei választások összehasonlító vizsgálatát végezte el *North és Hargreaves* (2007). Amerikában a kulturális jobboldalt szimbolizáló *Allan Bloom* (1988), a „The Closing of the American Mind” (Az amerikai elme bezárulása) című könyv szerzője mérvadó konzervatív megnyilatkozással lép fel a kulturális romlás ellen. Okolja az iskolákat, az egyetemeket abban, hogy a tömegkultúra leváltotta a klaszszikus műveltség anyagát. Erre hívja fel a figyelmünket *Bach és Händel* földjén *Norman Lebrecht*, miszerint a komolyzenének „nem a múlt dicsőségét kell visszasírnia, hanem a szerény kezdeteket kell felidéznie.” (2000. 587. o.)

A szabadidő kulturált eltöltéséhez járulhat hozzá az esztétikai nevelés a maga sajátos eszközeivel. „Az esztétikai nevelés hatékonyságát az alábbi tényezők határozzák meg legszembetűnőbben:

- a pedagógus magatartásának sajátosságai,
- a tanuló tevékenységrendszerének tartalmi, terjedelmi és szervezeti jellemzői,

- az alkalmazott nevelési módszerek,
- tárgyi-környezeti feltételek.” (Bábosik, 1999. 77–78. o.)

A művelődési tartalom és a tantárgyak viszonyában más típusúak az esztétikai nevelés tantárgyai, mint a tudományokhoz kapcsolódó területek tárgyai. Az ének-zene esetében az adott tanulói tevékenység (éneklés, zenélés) fejlesztése adja a tananyag tartalmának lényegét, felhasználva azonban a megalapozó szaktudományok (pl. zeneelmélet, zene tudomány, zenetörténet stb.) megállapításait is (Ballér, 2004).

A zenei nevelés a személyiség szükségleti rendszerében az esztétikai szükségletekhez tartozik, amely a pedagógiai célrendszerben vezető szerepet játszó ösztönző- reguláló személyiségkomponens egyik összetevője. Jelentős közösségfejlesztő (morális) funkcióval is bír, közösen szolgálva a személyiség társadalmi aktivitásának tartalmi sajátosságait.

Az esztétikai szükségletekben megjelenő igények kielégítése többet jelent, mint tantárgyi tartalmak, ismeretek közvetítését, képzési teendők elvégzését. „Az így kialakított szükségletrendszer képviseli azt a személyiségbeli programot és ösztönző tényezőt, amely arra indítja az egyént, hogy az intézményes nevelés-képzés befejezése után autonóm módon közösségfejlesztő és önfejlesztő aktivitást fejtsen ki, vagyis konstruktív magatartást tanúsítson, és permanensen nevelje, képezze magát.” (Bábosik, 1999. 32. o.)

A tanító szakos hallgatók számára fontos, hogy önművelésük szerves részét képezze az esztétikum iránti igény. A művészetek valóban gyönyörködtessék, tegyék szebbé életüket, gazdagítsák személyiségüket, gyarapítsák élményvilágukat, és ugyanakkor segítsék elő felkészülésüket a pedagógus hivatás gyakorlására. A felnövekvő generációk szempontjából az esztétikummal foglalkozó szakemberek sokat tehetnek az igényesség kialakításáért. „Az esztéta kikapcsolhatja a művészet fogalmi köréből az „antiművészetet”, a selejtes irodalmat, a „nemtelen” zenét, a giccset, az alja érzelmeket kielégítő „szemetet” és foglalkozhat csak az igazi művészet értelmezésével. A pedagógusnál természetes, hogy elítéli a tömegizléstelenséget és hivatásának megfelelően a kötelező programok alapján küzd ellene. A kultúra szervezőinek irányítaniuk és szervezniük kell az adott viszonyok alapján fontosnak tartott küzdelmet az elismertetendő művészet terhodításáért. A szociológusnak a valóságot a maga teljességében kell vizsgálnia, meg kell figyelnie, meg kell értenie a művészet sokoldalú funkcióját sine ira et studio, mert ha a való tények feltárását bármely elfogultság alapján rendezi, könnyen meghamisíthatja azokat, úgy pedig nem adhatja meg az esztéta, a pedagógus, a kultúra szervezői számára a valóság és a valóságos mozgás támpontját.” (Losonczy, 1969. 12–13. o.) „Ne takargassuk tehát, a kultúra története cezúrához érkezett. Minden belevész egy egyetemes kultúráképbe, és ezt csak a társadalom egynegyede képes elkerülni. Persze a magaskultúra hívei eddig sem voltak egynegyednél többen, de ez a kör szélesedett. Most mintha ez a folyamat is megfordult volna.” (Vitányi, 2006. 18. o.)

A pedagógusképzés lényeges eleme, hogy a tanórákon kívül milyen szabadidős tevékenységek segítik, támogatják a képzési célok elérését. Ebben a szakmában a pedagógusok regenerálódása kizárólag szabadidőben képzelhető el, azaz mind a tanítás, mind az önmegvalósítás szempontjából lényeges a szerepe. Jogos a társadalom elvárása, hogy a kikerülő pedagógusok működési helyükön a kultúra, a művészetek terjesztői legyenek; hogy érdemben tudjanak hozzászólni művészeti kérdésekhez; hogy ne kapcsolják ki a

rádiót, ha könnyűzenei műsor után komolyzenei hangversenyt közvetítenek. A tanítóképzés célja olyan pedagógiai szakemberek képzése, akik elméletileg megalapozott ismeretek, készségek és képességek birtokában alkalmasak az iskola 1-4. osztályában valamennyi, az 1-6. osztályban legalább egy műveltségi terület oktatási-nevelési feladatainak ellátására, továbbá megfelelő ismeretekkel rendelkeznek a képzés második ciklusban történő folytatásához (*Korm.rend.*, 2004). Ahhoz, hogy teljesüljenek ezek a célok, már a pedagógusképzésben is fokozottan számolnunk kell a bizonyos „rejtett tantervvel, amelyben valami olyasmiről van szó, ami az iskolával, a tanítással és a tanulással kapcsolatos, tehát valamiféle tananyag – de nem leírva, nem szabályos tantervbe rögzítve.” (*Szabó*, 1988. 17. o.)

Egy helyzetelemzés keretében tárjuk fel a zene szerepét a kaposvári tanító szakos hallgatók szabadidős tevékenységeiben. A szabadidő fogalmának értelmezésében nem a mennyiségi, kvantitatív értelmezésre helyezve a hangsúlyt, hanem a szabadidő-kultúra alapjainak megvilágításához vezető minőségre orientált felfogásra (*Fukász*, 1988. 56–57. o.). Az ifjúság körében végzett országos vizsgálatok azt mutatják, hogy a fiatal generáció művelődési érdeklődése ma a szülők társadalmi helyzetét (és ebből fakadó érdeklődését) követi. A kulturális olló, lejtő vagy spirál keményen érvényesül. Mint ahogy az elmúlt évtizedekben, az oktatás ma sem képes áttörni ezeket a korlátokat (*Vitányi*, 2006). Egyre nagyobb a felelősségünk. Az egyszéri kutatások csak egy pillanatnyi helyzetképet tükröznek, hiszen a hallgatóság összetétele évről-évre változik. A főiskolai oktatás és egyéb programok szervezése szempontjából azonban fontos, hogy teljesebb képünk legyen hallgatóinkról.

A felsőfokú képzés során már egyértelműen a szakmai tárgyakra helyeződik a hangsúly. Vannak azonban a műveltségnek olyan szférái, melyek erkölcsnemesítő, személyiség kiteljesítő feladatot látnak el, s ezek a művészetek. Minden embernek szüksége van a művészetekre. Vannak, akiknek élethivatást is jelent bizonyos művészeti ág művelése, ők annyira otthonosan mozognak a művészetekben, hogy képesek másokat is művészetkedvelőkké tenni. Fontos, hogy a tanítók a kezdet kezdetétől bevezessék a gyerekeket a művészetek szépségeibe, élvezésébe. Ha első osztálytól eszerint nevelik tanulóikat, akkor várható el a diákoktól, hogy később is szükségletükké váljanak a művészetek, a művészi alkotások megismerése élményt nyújtson számukra.

„A zene mindig – olykor központi – szerepet játszott a tanításban [...] A görögök számára a zene a szellemi kultúra egészét jelentette, beleértve az irodalmat, a képzőművészetet és a mai értelemben vett zenét egyaránt.” (*Rowley*, 1981. 140. o.) Folyamatosan felmerül az igény, hogy az irodalom mellett nagyobb hangsúllyal kellene szerepeltetni a többi művészeti ágat is. Az esztétikai nevelésben a túlzott irodalom centrikusságot ún. komplex kultúrtörténeti tárgy megszervezésével kellene kiküszöbölni. Ez annyit jelentene, hogy „minden művészettörténeti korszak tárgyalásában az a művészeti ág kerülne a középpontba, amely az adott művészettörténeti periódusban a legrepresentatívabb, többé vagy kevésbé vezető művészeti ággá alakult.” (*Rét*, 1980. 163–164. o.) Ebben a folyamatban nyilván más hangsúlyt kapna a zene is.

A hallgatóknak tanulmányuk teljesítése mellett van szabadidejük, amiről időmérlegvizsgálatokkal lehetne tájékozódni. Ennek a tanulmánynak ez nem témája. Az életmód és a kultúra szociológiai jelenségét több nézőpontból közelíti meg könyvében *Falussy*

Béla (2004). Ezek egyike a mindennapi időfelhasználás, amelynek adatháttérét hazai és európai időmérleg-vizsgálatok adják. A szabadidő strukturális változásának, mint életmódváltásnak vizsgálata a különböző tevékenységek együtt járását elemzi. Az 1972 és 1997 között hét alkalommal végzett longitudinális vizsgálat eredményei azt mutatják, hogy „bár sokféle módosulás történt a szabadidő eltöltésében, de tartalmát tekintve mindig is megőrizte alapvetően rekreatív, szórakoztató, illetve önfejlesztő, önkifejező funkcióját.” (Tibori, 1998. 294. o.) A XXI. század elején a szabadidő-diskurzusok, a kutatási témakörök a mai társadalmak legégetőbb problémáihoz kapcsolódnak. Új megközelítéseket képviselnek: a „deviáns szabadidő-eltöltéssel” foglalkozó tanulmányok, az „öszülő társadalom” szabadidő kérdéseinek vizsgálata és a feminista szabadidő-kutatások. (Kiss, é. n. 2. o.) Mindezek ismeretében szeretném bemutatni, hogy a tanító szakos hallgatók szabadidejében milyen szerep jut azoknak a tevékenységeknek, amelyek közvetlenül, vagy közvetetten reprezentálják a zene iránti igényüket.

„A zene főleg a fiataloknál igen nagymértékben van jelen. 1993 tavaszán egy berlini gimnáziumban 646 tanulót kérdeztek meg zenehallgatási szokásaikról. A megkérdezettek saját bevallásuk szerint naponta átlag két és fél órán át hallgatnak önként zenét. Ebbe az időbe nem számít bele az áruházban, az étteremben, a hirdetésekben hallott zene, valamint a saját zenélés. Walkmant átlagban napi fél órán át hallgatnak. Ezt a zenét gyakran háttérzeneként hallgatják.” (Riede, 1994. 33. o.) Napjainkban is érvényesülnek ezek a gondolatok.

A kutatás ismertetése

Végzős tanító szakos hallgatók véleményét kérdeztük zenei felkészítésükről. A felmérés választott szakmájuk, hivatásuk, egyéni fejlődésük szempontjából vizsgálja felkészítésüket. A tanórai felkészítés mellett rákérdeztünk arra is, hogyan jelenik meg szabad idejükben a zenével való foglalkozás. A hallgatók a képzés 7. félévének végén töltötték ki a kérdőívet (lásd melléklet).

A teljes végzős hallgatói kör (n=79) részt vett a vizsgálatban. A tanító szakos képzés lényeges eleme a hallgatók műveltségterületi felkészítése. Az ének-zene műveltségterületet 11 hallgató végzi, így a más műveltségterületet végző hallgatói létszám 68 fő. Választott műveltségi területeik: angol, informatika, magyar, matematika, német, technika, természetismeret, testnevelés és vizuális nevelés. A felkészítettséggel kapcsolatos hallgatói visszajelzések az oktatók számára is szükségesek, hasznos észrevételekkel világítanak rá a továbbfejlesztési lehetőségekre.

A szakirodalom alapos feltárása, a korábbi elemzések és a több évtizedes tapasztalatok alapján a következő problémákat fogalmazhatjuk meg:

- Milyen szerepet tulajdonítanak a zenének hallgatóink a különböző szabadidős tevékenységekben, milyen zenei programokon, és milyen zenei foglalkozásokon vesznek részt?
- Milyen összefüggés tapasztalható a szabadidő eltöltése és a zenei programok látogatása, a szabadidő eltöltése és a zenével való foglalkozás között? Milyen össze-

függések mutathatók ki külön-külön a szabadidős tevékenységekben felsorolt részterületek között?

Hipotéziseink a következők:

1. A felsorolt szabadidős tevékenységet a közepesnél fontosabbnak tartják a hallgatók.
2. A hallgatók többsége részt vesz zenei programjainkon, külön is foglalkozik zenével.
3. Szoros összefüggés tapasztalható a második problémakörben megfogalmazott területek között, mely nem a véletlen műve, és ennek következtében a minta által reprezentált populációra általánosítható.

Eredmények, leíró jellegű adatok

A szabadidős tevékenységek

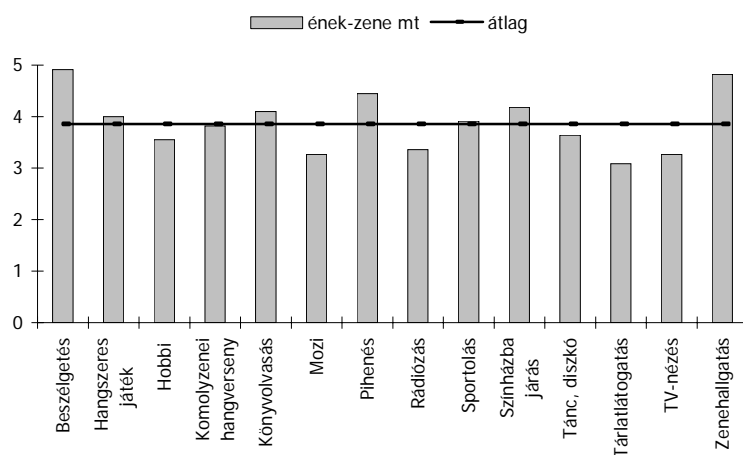
A szabadidős tevékenységek átlagosan a fontosnak ítélt kategóriába tartoznak. Az egyes részterületek átlaga minden esetben 3,00, vagy a fölötti (1. táblázat).

1. táblázat. A szabadidős tevékenységek fontossága

<i>Szabadidős tevékenységek</i>	<i>Ének-zene MT.</i>	<i>Más műv. ter.</i>	<i>Teljes évf. átl.</i>	<i>Szórás</i>	<i>K-int. Sugara</i>	<i>Konfidencia-intervallum</i>
1. Beszélgetés, összejövétel	4,91	4,83	4,85	0,43	0,09	4,76–4,94
2. Hangszeres játék	4,00	2,94	3,09	1,27	0,28	2,81–3,37
3. Hobbi	3,55	3,87	3,82	1,08	0,24	3,58–4,06
4. Komolyzenei hangverseny	3,82	2,82	2,96	1,15	0,25	2,71–3,21
5. Könyvolvasás	4,10	4,26	4,24	0,86	0,19	4,05–4,43
6. Mozi	3,27	3,75	3,68	0,98	0,22	3,46–3,90
7. Pihenés	4,45	4,66	4,63	0,57	0,13	4,50–4,76
8. Rádiózás	3,36	3,62	3,58	1,07	0,24	3,34–3,82
9. Sportolás	3,91	4,19	4,15	0,87	0,19	3,96–4,34
10. Színházba járás	4,18	3,84	3,89	0,95	0,21	3,68–4,10
11. Tánc, diszkó	3,64	3,43	3,46	1,16	0,26	3,20–3,72
12. Tárlatlátogatás	3,09	2,81	2,85	0,97	0,21	2,64–3,06
13. TV-nézés	3,27	3,46	3,43	1,10	0,24	3,19–3,67
14. Zenehallgatás	4,82	4,41	4,47	0,71	0,16	4,31–4,63
<i>Átlag</i>	<i>3,86</i>	<i>3,77</i>	<i>3,79</i>	–	–	–

A *Felsőoktatási Statisztikai Adatok* (2007) nappali tagozatos IV. évfolyamánál a képző intézmények adatait összeadva megállapítható, hogy hazánkban összesen 1.760 fő a végzős tanító szakos hallgatók száma. Az azonos alkalmasság, a képzés, a képesítési követelményeknek való megfelelés alapján kimondható a szakra járó hallgatók reprezentativitása. Mindezek értelmében a táblázatban bemutatott konfidencia-intervallumok közé 95%-os valószínűséggel beletartozik a vizsgált populáció átlaga az egyes szabadidős tevékenységekben. (Csíkos, 2004)

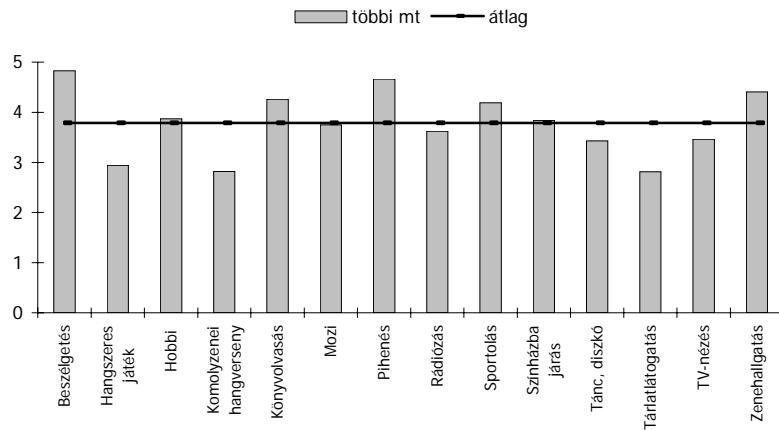
Az egyes tevékenységek átlagtól való eltérése különbözik az énekes és a többi műveltségterületes hallgatót vizsgálva. A két csoport közötti különbség két területen szignifikáns (hangszeres játék: $p=0,01$ és komolyzenei hangverseny: $p=0,01$), a többi területen a fennálló eltérés csak a véletlen következménye. Az ének-zene műveltségterület hallgatói az „átlagostól” eltérően leginkább a beszélgetéshez, a zenehallgatáshoz és a pihenéshez vonzódnak. Az „átlagostól” negatív irányba a tárlatlátogatás, a TV-nézés és a mozi szerepel a szabadidős listán. Az átlagtól való legnagyobb eltérések +1,05 illetve -0,77. A különböző tevékenységek átlagai közötti legnagyobb különbség: 1,82 (1. ábra).

1. ábra
Az ének-zene műveltségterület hallgatóinak válasza

A többi műveltségterület szerint ezek a tevékenységek a következő eltéréseket mutatják. Átlagtól eltérően ugyanazon három terület iránt mutatnak pozitív viszonyt, csak eltérő sorrendben – beszélgetés, pihenés és zenehallgatás –, negatív oldalon viszont a tárlatlátogatás azonossága mellett a komolyzenei hangverseny és a hangszeres játék szerepel az utolsó helyeken. Az átlagtól való legnagyobb eltérés +1,04 illetve -0,98. A különböző tevékenységek átlagai közötti legnagyobb különbség: 2,02 (2. ábra).

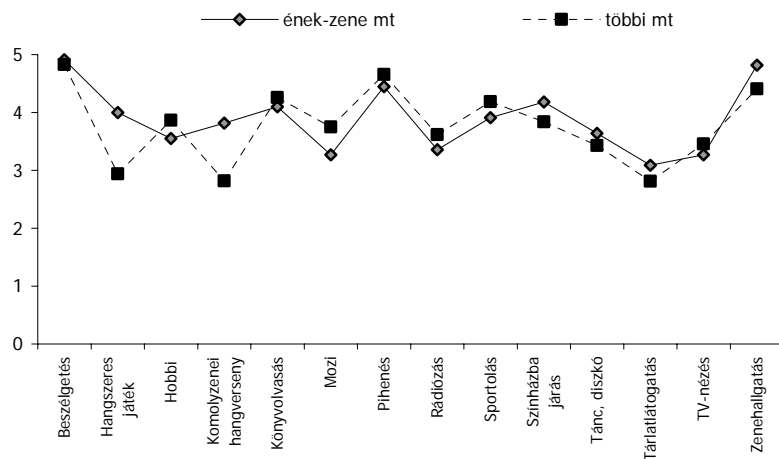
A zene szerepe végzős tanító szakos hallgatók szabadidős tevékenységében

2. ábra

A többi műveltségterület hallgatóinak válaszai

A 3. ábra mutatja az elemzett csoportok eltéréseit, azaz a többi műveltségterülethez képest az énekesek által preferált szabadidős tevékenységeket. Ezek az ábra sorrendjében haladva a következők: hangszeres játék, komolyzenei hangverseny, színházba járás, tánc, tárlatlátogatás, zenehallgatás. Vannak tevékenységek, amelyekben azonosan nyilatkoztak a hallgatók, mindegy, hogy zeneti vagy más tanulmányi kört választottak. Ezek a tevékenységek: a beszélgetés és a könyvolvasás. A következő tevékenységeknél már a többi műveltségterületet választó hallgató mutat fokozottabb érdeklődést, azaz a pihenés, a rádiózás, a sportolás és a TV-nézés iránt. Leginkább egyértelmű a mozi és a hobbi preferálása a nem énekesek körében.

3. ábra

A vizsgált populációk együttes válaszai

A 2. táblázat csoportonkénti bontásban mutatja a szabadidős tevékenységek rangsorát. Az énekeseknél a tevékenységek kisebb csoportja 4,00 fölött, nagyobb csoportja 3,00–4,00 között helyezkedik el. A többi műveltségterületnél három tevékenység iránt – hangszeres játék, komolyzenei hangverseny, tárlatlátogatás – gyenge az érdeklődés, átlaguk 3,00 alatt van.

2. táblázat. Szabadidős tevékenységek rangsora

Rang-sor	Ének-zene műveltségterület	Többi műv. terület	Teljes évfolyam
1	Beszélgetés, összejövétel	Beszélgetés, összejövétel	Beszélgetés, összejövétel
2	Zenehallgatás	Pihenés	Pihenés
3	Pihenés	Zenehallgatás	Zenehallgatás
4	Színházba járás	Könyv olvasás	Könyv olvasás
5	Könyv olvasás	Sportolás	Sportolás
6	Hangszeres játék	Hobbi	Színházba járás
7	Sportolás	Színházba járás	Hobbi
8	Komolyzenei hangverseny	Mozi	Mozi
9	Tánc, diszkó	Rádiózás	Rádiózás
10	Hobbi	TV-nézés	Tánc, diszkó
11	Rádiózás	Tánc, diszkó	TV-nézés
12	Mozi	Hangszeres játék	Hangszeres játék
13	TV-nézés	Komolyzenei hangverseny	Komolyzenei hangverseny
14	Tárlatlátogatás	Tárlatlátogatás	Tárlatlátogatás

Gyakorisági csoportosítást elkészítve megállapítható, hogy szembe tűnő az eltérés az utolsó csoportban, a középső csoport „hátrányára”. Az énekesek mindössze négy csoportot alkotnak, viszonylag szoros, kiegyenlített viszonyuk a szerepeltetett szabadidős tevékenységekhez, míg ennél szórtaabb viszonyulást tapasztalunk a többi műveltségterületre járó hallgató vonatkozásában. Egyértelműen kimutatható a hallgatóknál a zenei érdeklődés, tanulmány meghatározó, pozitív ereje (3. táblázat). Feltételezésünk (H1) csak az ének-zene műveltségterületesekre érvényes, csak ők tartották a közepesnél is fontosabbnak a felsorolt szabadidős tevékenységeket.

3. táblázat. Fontosság szerinti alcsoportok

Csoporthatárok	Abszolút gyakoriságok	
	Ének-zene mt.	Többi mt.
4,51–5,00	2	2
4,01–4,50	4	3
3,51–4,00	4	4
3,01–3,50	4	2
2,51–3,00	–	3

Zenei programok

Tanszékünk évente több zenei programot szervez az intézményben. Célunk, hogy ezáltal is megnyerjük hallgatóinkat a zenének, hogy az teljes életük nélkülözhetetlen része legyen. A válaszoló hallgatók közel fele (48%) vett részt korábban ezeken a programokon.

Akik látogatják rendezvényeinket 42%-ban (16 fő) aktív részesei is annak, a többiek a közönség soraiban ülnek. A diákok aktív, tevékeny részvétel által érthetik meg, érezhetik át egy-egy rendezvény sikerességét, azaz a kettős minőségben való jelenlét lenne kívánatos. Az egyik műsorszám aktív részese, a másik műsorszám aktív hallgatója, közönsége legyen. Ezzel tudjuk elérni azt a hozzáállást, amely egy pedagógus szerep felvállalásában elengedhetetlen.

A legtöbb hallgató csak néhány programot említett meg (4. táblázat), bár azok megnevezése több hangversenyt is lefedett. A tanévek folyamán több azonos típusú rendezvényünk van. Kórushangversenyeink száma évente hat, szakestünk félévente egy-egy, de vannak évente egyszer megrendezésre kerülő programjaink is, továbbá alkalmasszerűen évfordulóhoz, vagy valamilyen fesztiválhoz, versenyhez, külön meghíváshoz kötődő rendezvények is.

4. táblázat. Zenei programok száma

Fő (N=38)	12	8	11	4	1	1	1
Említett rendezvények száma (RSZ=97) (Átlag=2,55)	12	16	33	16	5	6	9

Az 5. táblázat részletesen mutatja be, nevezi meg az említett programokat. A felsorolt programokról elmondható, hogy a hallgatók legtöbb esetben évente vesznek részt ezeken. Részletesebben megjelenítve a kórushangversenyeket, nagyon sokrétű szereplést sorolhatunk fel. Szép sikerrel szerepelnek kórusaink az egyetemi rendezvényeinken (a táblázatban felsoroltak mellett, például az évente megrendezésre kerülő kortárs zeneszerzői eseteken), a városi rendezvényeken, hazai és külföldi kórusversenyeken, minősítő hangversenyeken.

5. táblázat. Zenei programok fajtái

Programok	Említések száma	Aránya (%)
Karácsonyi hangverseny	24	25
Zeneestek, szakestek	20	21
Kórushangversenyek	17	18
Zenei világnap, Kodály-est	14	14
Ballagás, oklevélosztó	11	11
Nemzeti ünnepek	11	11
<i>Összesen</i>	<i>97</i>	<i>100</i>

A hallgatók 52%-a nem vett részt zenei programjainkon, a 6. táblázat az indokokat összegzi. A diákok 41%-a nem tudott a rendezvényről, 27%-uk esetében az időhiány is többször szerepet játszott. Azon hallgatók, akik azt válaszolták, hogy nem volt rá lehetőségük, valós okokat – például bejáró hallgatók – soroltak fel. Néhány hallgatónál az érdeklődés hiánya merült fel. Tudjuk, hogy minden szakra felvételt nyernek olyan hallgatók, akiknél megkérdőjelezhető a szakma iránti elhivatottságuk. A zenei programokkal hallgatóinkat fel kell készítenünk arra az iskolai létre is, hogy sajátjuknak érezzék majdani intézményüket, egyaránt részt vegyenek annak mindennapjaiban és ünnepi pillanataiban.

Összességében megállapítható, hogy a vizsgálat nem igazolja hipotézisünket (H2a), a hallgatók többsége nem vesz részt tanszékünk zenei programjain, csak közel a fele.

6. táblázat. A távolmaradás okai

<i>Indokok</i>	<i>Fő</i>	<i>%</i>
Nem tudtam róla	17	41
Nem volt rá időm	11	27
Nem volt rá lehetőségem	6	15
Nem érdekel	3	7
Nem válaszolt	4	10
<i>Összesen</i>	<i>41</i>	<i>100</i>

Zenei tevékenységek

A képzés sikeressége érdekében szükséges, hogy a hallgatók a tanórákon kívül is foglalkozzanak zenével, a kötelező elfoglaltság mellett is igényeljék a zenét. Az alábbi táblázatból kiolvasható, hogy a hallgatók 60%-át jellemzi ez a hozzáállás, és átlagosan két különböző területet jelöltek meg. A hallgatók 40%-a nem érzi ennek szükségességét (7. táblázat).

7. táblázat. Zenével való foglalkozás a képzésen kívül

<i>Megjelölt zenei foglalkozások száma</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>
Fő (N=48, azaz 61%)	24	13	6	2	2	1
Említett zenei foglalkozások száma (RSZ=92; átlag=1,92)	24	26	18	8	10	6

Egyetlen zenei foglalkozást sem jelölt meg 31 fő, azaz 39%.

Legnagyobb mértékben az önképzést jelölték meg a hallgatók, külön zenei tanulmányokra irányítják figyelmünket a zeneiskolai, az énekkari, a zenekari tevékenységek felsorolásával. Vannak olyan területek, amelyek kifejezetten az egyéni érvényesülés irányába hatnak, magánéneket tanulnak, rock zenekarban énekelnek, játszanak. A válaszok

harmada az önképzésben jelenik meg, fele egyéb intézményes képzésre utal, a fennmaradó említések aránya mindössze 16% (8. táblázat).

8. táblázat. A zenei foglalkozások fajtái

Zenével való foglalkozások	Fő	%
Önképzéssel	29	32
Zeneiskolás volt	20	22
Énekarban énekelt	18	19
Zenekarban játszott (komolyzene)	10	11
Magántanárnál tanult	9	10
Együttes tagja (könnyűzene)	5	5
Egyéb, éspedig (templomi szolgálat)	1	1
<i>Említések száma összesen</i>	<i>92</i>	<i>100</i>
Egy főre jutó említések száma (átlag) N=79		1,16
Átlag a válaszadóknál N=48		1,92

A hallgatók megnevezték azokat a zenei foglalkozásokat, amelyeket a hét kategória valamelyikénél megjelöltek. Egyértelmű a hangszerjáték meghatározó szerepe, közel 40%-ban ezzel foglalkoznak. Több mint 40%-ot fed le együttesen az önképzés és a kórusban való éneklés. A fennmaradó 20% hat területen osztozik (9. táblázat).

9. táblázat. A foglalkozások pontos megnevezése

Zenével való foglalkozások	Fő	%
Hangszerjáték	34	37
Énekes, hangszeres önképzés	24	26
Kórusban éneklés	17	18
Zenekar (fűvós, vonós)	8	8
Magánéneklés	3	3
Rock zenekarban játszik	2	3
Templomi szolgálat	2	3
Színházi kíségetés	1	1
Rock zenekarban éneklés	1	1
<i>Összesen</i>	<i>92</i>	<i>100</i>

A hipotézisünk (H2b) beigazolódtott, valóban a hallgatók többsége a képzéssel párhuzamosan foglalkozik zenével. Mintegy 60 százalékuk átlagosan két területet jelölt meg.

Összefüggés-vizsgálatok

Néhány terület kapcsán közvetlen összefüggések vizsgálhatók a végzős hallgatók véleményei alapján, az általunk szerepeltetett területek kapcsolatában.

A szabadidő eltöltése és a zenei programok látogatása

A fenti területek átlagait tekintve nem mutatható ki kapcsolat közöttük ($r_{\text{számított}}=0,17$; $p=0,13$). Amennyiben külön-külön vizsgáljuk azokat, hét szabadidős tevékenységben összefüggés mutatható ki.

10. táblázat. Szabadidő és zenei programok összefüggése

<i>Szabadidős tevékenységek</i>	<i>Zenei programok</i>	<i>p</i>
Beszélgetés, összejövetel	-0,11	0,35
Hangszeres játék	-0,25	0,02*
Hobbi (pl. barkácsolás, kézimunka stb.)	-0,16	0,16
Komolyzenei hangverseny	-0,28	0,01*
Könyvolvasás	-0,11	0,32
Mozi	-0,03	0,82
Pihenés	0,09	0,43
Rádiózás	0,21	0,07
Sportolás	-0,02	0,85
Színházba járás	-0,29	0,01**
Tánc, diszkó	-0,05	0,67
Tárlatlátogatás	-0,20	0,07
TV-nézés	0,20	0,07
Zenehallgatás	0,03	0,81

Megjegyzés: *: $p=0,05$, **: $p=0,01$ szinten szignifikáns.

Emeljük ki először a *hangszeres játékra* adott értékelést és a *zenei programok* hallgatói látogatása közti összefüggést ($r=-0,25$; $p<0,05$). A minta két változója a legtöbb elem esetében együttesen változik, de úgy, hogy ha az egyik változó értéke magasabb, akkor a másik változó rendre alacsonyabb értéket mutat. Minél fontosabbnak tarja egy hallgató szabadidejében a hangszeres játékot, annál valószínűbb, hogy eljön zenei programjainkra, illetve fordítva, ha kevésbé fontos neki, rendezvényeinket sem látogatja.

A *komolyzenei hangversenyek és a zenei programok látogatása* közötti összefüggés ($r=-0,28$; $p<0,05$) is negatív korrelációs összefüggést mutat. Minél fontosabbnak tarja egy hallgató szabadidejében a komolyzenei hangversenyek látogatását, annál valószínűbb, hogy eljön zenei programjainkra is; ha nem fontos neki a hangverseny, rendezvényeinkre sem jön el.

Nézzük meg végezetül a színházba járás kategóriával való összefüggés szorosságát ($r=-0,29$; $p<0,01$). A negatív korrelációs összefüggés alapján minél fontosabbnak tarja egy hallgató szabadidejében a színházba járást, annál valószínűbb, hogy eljön zenei programjainkra is, illetve fordítva, egyikre sem jár.

Összességében megállapítható, hogy hipotézisünk (H3a) részben beigazolódott. Bár általánosságban, a szerepeltetett szabadidős tevékenységek és a zenei programok látogatása kapcsolatában ez nem mondható el, de a felsoroltak közül háromnál beigazolódott, hogy a szoros összefüggés nem a véletlen műve, és a minta által reprezentált populációra általánosítható. Ezek a területek: a hangszeres játék, a komolyzenei hangverseny és a színházba járás.

A szabadidő eltöltése és a zenei tevékenységek

A szabadidős tevékenységeknél maradván, érdemes összehasonlítani azokat a tanórán kívüli zenei tevékenységeket igénylő hallgatók adataival. Mindössze két szabadidős tevékenység – hangszeres játék, komolyzenei hangverseny – tekintetében mutatható ki ez a kapcsolat (11. táblázat). A szabadidő tevékenységeiben megjelenített hangszeres játék és a komolyzenei hangversenyek kedvelése, valamint a zenével való tanórán kívüli foglalkozások közötti szoros összefüggés nem a véletlen műve, és a minta által reprezentált populációra általánosítható.

11. táblázat. Szabadidő és zenével foglalkozás összefüggése

Szabadidős tevékenységek	Zenével való foglalkozás	<i>p</i>
Beszélgetés, összefővetel	0,02	0,87
Hangszeres játék	0,30	0,01**
Hobbi	-0,01	0,95
Komolyzenei hangverseny	0,31	0,01**
Könyvolvasás	-0,13	0,21
Mozi	-0,16	0,14
Pihenés	-0,11	0,39
Rádiózás	-0,16	0,12
Sportolás	-0,15	0,14
Színházba járás	-0,02	0,81
Tánc, diszkó	-0,07	0,58
Tárlatlátogatás	0,08	0,50
TV-nézés	-0,06	0,54
Zenehallgatás	0,10	0,34

Megjegyzés: **: $p=0,01$ szinten szignifikáns.

Hipotézisünk (H3b) nem igazolódott be, csupán két területen mutatható ki szignifikáns kapcsolat. Ez a két terület a hangszeres játék és a komolyzenei hangverseny, itt van összefüggés a zenével való foglalkozással. Mindezt magyarázhatjuk azzal is, hogy akik még külön is foglalkoznak zenével, nekik egyre kevesebb szabadidejük marad más tevékenységekre.

Szabadidős tevékenységek

A szabadidős tevékenységekkel kapcsolatos korrelációk alapján már kirajzolódnak bizonyos kölcsönös összefüggések (12. táblázat). A táblázatból leolvasható, hogy az egyes szabadidős tevékenységek között 27 különböző szintű szignifikáns kapcsolat áll fenn. A legerősebb kapcsolatokat a hangszeres játék, a komolyzene, a színházba járás és a tárlatlátogatás között találjuk. Ezek mind pozitívak, azaz ha az egyik terület fontos a hallgatók számára, akkor a másik területet is annak tartják. A legtöbb esetben pozitív korrelációs összefüggésről beszélünk, azonban két helyen ez az összefüggés negatív. Ez konkrétan azt jelenti, hogy minél fontosabb a hallgatók számára a TV-nézés, annál kevésbé van jelentősége számukra a komolyzenei hangversenynek és a színházba járásnak.

A pontosabb kép megrajzolásához elvégeztük az adatok faktoranalízisét. A Barlett-próba nullhipotézisét elvetettük, azaz a Barlett-próba szerint, a kiinduló változók alkalmasak a faktorelemzésre. A Kaiser-Meyer-Olkin-(KMO) értéke 0,671, azaz változóink alkalmasak a faktoranalízis elvégzésére. Összességében a korreláció jelenléte és szignifikáns volta, a megfelelő KMO-érték és a szignifikáns Barlett-teszt azt igazolják, hogy változóink alkalmasak a faktorelemzésre. A faktoranalízis során öt faktor különül el. A rotálatlan faktorsúlymátrixban a faktorok teljesen aránytalanok és értelmezhetetlenek voltak, ezért szükséges volt a forogtatás. A Varimax forogtatási módszer alapján az első faktor a variancia 16,1, a második 15,19, a harmadik 12,85, a negyedik 10,15, míg az ötödik a variancia 9,77 százalékát magyarázza. Mindegyik faktorban, minden tevékenység 0,5-nél magasabb faktorsúllyal szerepel, kivéve a TV-nézését, amely csak megközelíti azt. Az egyes csoportokba való tartozást vizsgálva megállapítható, hogy az elsőbe azok a tevékenységek tartoznak, amelyek egyfajta művészeti érdeklődést feltételeznek. A második csoportot a kifejezetten társasági, szórakozási tevékenységformák alkotják; a harmadik csoportba azok a zenei tevékenységek kerültek, amelyek aktív részvételt kívánnak az emberektől, így kerülhetett ide a hobbi is. A negyedik csoportba került a rádiózással a zenehallgatás, amelyek egyre inkább egy háttérrel, egy zajfüggőnyt jelentenek a fiatalok mindennapi életében; az ötödikként elkülönülő két tevékenységet pihenésként kezelik (13. táblázat).

12. táblázat. Szabadidős tevékenységek korrelációs mátrix-táblázata

Szabadidős tevékenységek	Beszélgetés	Hangszeres játék	Hobbi	Komolyzenei hangverseny	Könyv olvasás	Mozi	Pihenés	Rádiózás	Sportolás	Színházba járás	Tánc, diszkó	Tárlatlátogatás	TV-nézés
Hangszeres játék	0,03												
Hobbi	0,11	0,35**											
Komolyzenei hangv.	-0,09	0,56**	0,21										
Könyv olvasás	-0,01	0,10	0,14	0,27*									
Mozi	0,10	0,03	0,07	0,01	0,03								
Pihenés	-0,01	-0,03	0,09	-0,18	0,12	0,17							
Rádiózás	0,16	0,02	-0,06	-0,08	0,24**	0,21	0,12						
Sportolás	0,24*	0,11	0,18	0,06	0,13	0,29*	0,09	0,29*					
Színházba járás	0,02	0,35**	0,04	0,48**	0,37**	0,24*	-0,06	0,08	0,24*				
Tánc, diszkó	0,33**	0,01	0,18	-0,08	-0,05	0,47**	0,09	0,07	0,35**	0,12			
Tárlatlátogatás	0,07	0,49**	0,25*	0,43**	0,36**	0,16	0,09	0,19	0,18	0,57**	0,09		
TV-nézés	0,19	-0,16	-0,02	-0,25*	-0,11	0,38**	0,25*	0,28*	0,11	-0,24*	0,27*	-0,07	
Zenehallgatás	0,04	0,12	-0,01	0,09	0,03	-0,01	0,10	0,30**	0,09	0,02	0,04	0,09	0,17

Megjegyzés: *: p=0,05, **: p=0,01 szinten szignifikáns.

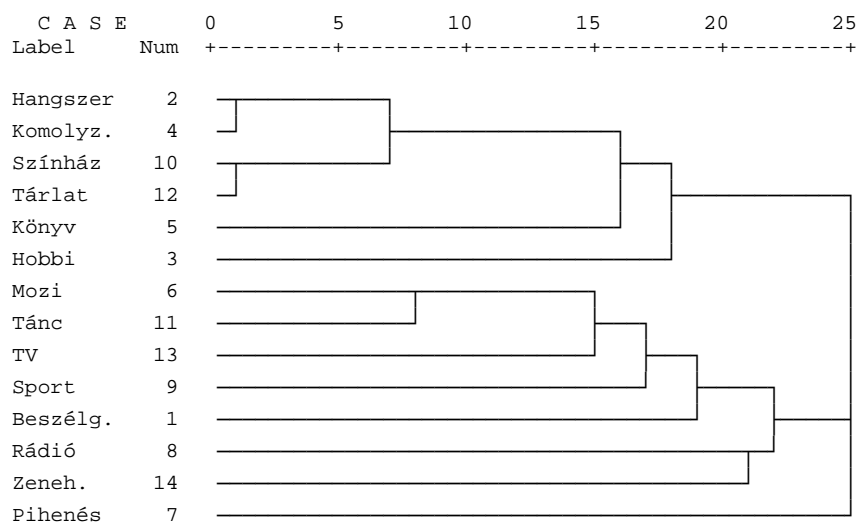
Az egyes szabadidős tevékenységek közelségének feltárására a klaszteranalízis (hierarchikus/ összevonó/ legközelebbi szomszéd/ korrelációs együttható) módszerét alkalmaztuk. Ennek eredményét a 4. ábra mutatja. Az első lépésekben az alábbi páros kapcsolódások figyelhetők meg: 1. lépés – hangszerjáték és komolyzene; 2. lépés – színházba járás és tárlatlátogatás; 3. lépés – hangszerjáték és színházba járás, így a harmadik összevonás után egy négyes kapcsolatról beszélhetünk, amely a 6. és a 8. lépésben a könyv olvasással és a hobbival kiegészülve adja az első klasztert. Ezek a szabadidős tevékenységek egyébként a faktoranalízis 1. és 3. faktorába tartoznak. A klaszteranalízis másik ágán a 4. lépésben a mozi és a tánc egyesül; az 5, 7, 9. lépésben a mozihoz kapcsolódik a TV, a sport és a beszélgetés. A 10. lépésben a rádiózás és a zenehallgatás kapcsolódik össze, majd a beszélgetés és rádiózás után a beszélgetés és a pihenés következik. Ez a második klaszter a 2., 4. és 5. faktorhoz tartozó tevékenységek kapcsolatát

adja. Az utolsó 13. lépésben végül a két klaszter, a beszélgetésen és a hangszerjátékon keresztül kapcsolja egybe az összes szabadidős tevékenységet.

13. táblázat. A szabadidős tevékenységek faktoranalízise

Szabadidős tevékenységek	1. faktor	2. faktor	3. faktor	4. faktor	5. faktor
Színházba járás	0,804				
Könyv olvasás	0,707				
Tárlatlátogatás	0,666				
Tánc, diszkó		0,806			
Mozi		0,653			
Sportolás		0,605			
Beszélgetés, összejövetel		0,598			
Hangszeres játék			0,761		
Hobbi			0,756		
Komolyzenei hangverseny			0,549		
Zenehallgatás				0,815	
Rádiózás				0,696	
Pihenés					0,848
TV-nézés					0,477

Megjegyzés: Főkomponens elemzés Varimax rotációval (KMO=0,671; magyarázott variancia 64,06%)

4. ábra
A szabadidős tevékenységek klaszteranalízise

Hipotézisünk annyiban igazolódott, hogy bizonyos szabadidős tevékenységek nagyobb affinitást mutatnak egymás iránt, mint mások. A legerősebb kapcsolatot a komolyzenei hangversenyre járás és a hangszerjáték, valamint a színházba járás és a tárlátogatás választása között tapasztaltuk ($r=0,56$ és $0,57$). A faktoranalízisben az első faktornak a legnagyobb a faktorsúlya ($2,25$), ebben a csoportban találjuk az egyik legerősebb korrelációs kapcsolatot mutató két tevékenységet is. A klaszteranalízis alapján is ezek a tevékenységek erőteljesen elkülönülnek a többi szabadidős tevékenységtől, és önmagukban egy korán egyesülő csoportot alkotnak.

Összefoglalás

Összefoglalásul megállapíthatjuk, hogy a vizsgálat eredményei módot adnak arra, hogy a tanító szakos hallgatók zenei felkészítésénél a jövőben figyelembe vegyünk azokat. Kérdőívünkön szerepeltetett 14 szabadidős tevékenységet úgy válogattuk össze, hogy az ifjúságra jellemző tevékenységek között legyenek jelen a zenével valamilyen kapcsolatot mutató tevékenységek is. A hallgatók, a számukra fontos tevékenységeket maximum öt ponttal értékelték. Csak az ének-zene műveltségterületekre érvényes első feltételezésünk, azaz, csak ők tartották a közepesnél is fontosabbnak a felsorolt szabadidős tevékenységeket. Időről-időre tanszékünk különböző zenei rendezvényeket szervez. A hallgatók többsége nem vesz részt tanszékünk zenei programjain, így a vizsgálat nem igazolja második hipotézisünket. A hipotézis részben teljesült, hiszen a hallgatók többsége a képzéssel párhuzamosan foglalkozik zenével.

Az összefüggés-elemzések kapcsán megállapítható, hogy harmadik hipotézisünk részben beigazolódott. Bár általánosságban, azaz a szerepeltetett szabadidős tevékenységek és a zenei programok látogatása kapcsolatában ez nem mondható el, de a felsoroltak közül háromnál – igaz különböző szignifikancia szinten – beigazolódott, hogy a szoros összefüggés nem a véletlen műve, a populációra általánosítható. Ezek a területek: a hangszeres játék, a komolyzenei hangverseny és a színházba járás. A szabadidős tevékenységek és a zenével való külön foglalkozás között csupán két területen mutatható ki szignifikáns kapcsolat. Ez a két terület a hangszeres játék és a komolyzenei hangverseny.

Részletesebben is megvizsgáltuk az összefüggéseket, amelyek tulajdonképpen igazolják állításainkat. Az egyes szabadidős tevékenységek egymással kapcsolatban vannak, melynek erősségét külön-külön a korrelációs együtthatók mátrix-táblájában jelenítettük meg. A lehetséges összetartozó csoportokat a faktoranalízis módszerével alkottuk meg, és a klaszteranalízis elvégzése megmutatta az egyes tevékenységek, területek összetartozásának közelségét.

Hipotézisünk annyiban igazolódott, hogy bizonyos szabadidős tevékenységek nagyobb affinitást mutatnak egymás iránt, mint mások. A legerősebb kapcsolatot a komolyzenei hangversenyre járás és a hangszerjáték, valamint a színházba járás és a tárlátogatás választása között tapasztaltuk. A faktoranalízisben az első faktornak a legnagyobb a faktorsúlya, ebben a csoportban találjuk az egyik legerősebb korrelációs kapcso-

latot is a színházba járás és a tárlatlátogatás között. A klaszteranalízis alapján is ezek a tevékenységek különülnek el erőteljesen a többi szabadidős tevékenységtől.

Végül összegzésként elmondható, hogy egy képzés megtervezésében szükséges, hogy figyelembe vegyük a képzésben résztvevők véleményét is. Jelen vizsgálat eredményeit is ennek értelmében a következő tanítóképzős évfolyamokkal való foglalkozás megtervezésekor, és magában a képzés gyakorlatában alkalmazhatjuk.

A szabadidő vonatkozásában négy alternatív modell rajzolódik ki: a megújított munkaparadigma, az információs társadalom, a tevékenységtársadalom és a szabadidő-civilizáció modellje. „A «szabadidő civilizációja» a posztmodern periódusa, ahová most lépünk be, ahol megszűnőben van az életút hármassá, elkülönülő tagolódása tanulásra, munkára és szabadidőre. A «szabadidő-társadalom» igazi terepe a kultúra világa. Megnövekszik az iskolázás ideje, új képzési formák jelennek meg. Bár ezek a szakmai képzés körül koncentrálnak, de mellette megnő a szabadidő nevelési dimenziója, reaktiválódik a «nevelő szabadidő» szerepe. Olyan kulturális érába jutunk, ahol a nevelés és a pedagógia funkciója nemcsak erősödik, de meg is változik, mert maga a cél az egyén autonómiájának fokozása és olyan szuverén személyé formálása, aki önmaga képes dönteni szabadideje felhasználásáról.” (Dalminé, 1994. 76. o.) Ehhez tudnak majd hozzájárulni végzős tanító szakos hallgatóink, hogy az értékpreferenciákat kifejezésre juttatva, mellettük érvelve, egy lehetséges alternatív modellt mutassanak tanítványaiknak.

Irodalom

- Acker, J. (1998): The Future of Gender and Organizations: Connections and Boundaries. *Gender, Work and Organisation*, 5. 4. sz. 195–206.
- Bábosik István (1999): *A nevelés elmélete és gyakorlata*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Ballér Endre (2004): *A tantervelmélet útjain*. Aula Kiadó, Budapest.
- Bloom, A. (1988): *The Closing of the American Mind*. Simon & Schuster, New York.
- Csíkós Csaba (2004): Empirikus pedagógiai vizsgálatok optimális mintanagyságának meghatározása. *Magyar Pedagógia*, 104. 2. sz. 183–201.
- Dalminé Kiss Gabriella (1994): Munka és szabadidő. *Szociológiai Szemle*, 4. 3. sz. 65–79.
- Dumazedier, J. (2000): The Metamorphosis of Work and the Appearance of Leisure Time Society. In: Cabeza, M. C. (szerk.): *Leisure and Human Development*. 6th World Leisure Congress, University of Deusto, Bilbao. Közli: Vitányi Iván (2006): *A magyar kultúra esélyei*. MTA Társadalomkutató Központ. Budapest. 154.
- Falussy Béla (2004): *Az időfelhasználás metszetei*. Új Mandátum Kiadó, Budapest.
- Felsőoktatási Statisztikai Adatok 2007. http://db.okm.gov.hu/statisztika/fs07_fm/ Letöltés ideje: 2009. 03. 26.
- Fukász György (1988): *Szabadidő és kultúra*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest.
- Kiss Gabriella (é. n.): *Szabadidő-diskurzusok a XXI. század elején*. www.mmi.hu/szin/szin11_5/kiss_gabriella.rtf. Letöltés ideje: 2008. december 01.
- Korm.rend. (2004): 252/2004. (VII.30.) Korm. rendelet a többciklusú, lineáris felsőoktatási képzési szerkezet bevezetésének egyes szabályairól és az első képzési ciklus indításának feltételeiről.
- Lebrecht, N. (2000): *Művészetek és menedzserek, avagy rekviem a komolyzenéért*. Európa Kiadó, Budapest.

A zene szerepe végzős tanító szakos hallgatók szabadidős tevékenységében

- Losonczy Ágnes (1969): *A zene életének szociológiája. Kinek, mikor, milyen zene kell?* Zeneműkiadó, Budapest.
- North, A. C. és Hargreaves, D. J. (2007): Lifestyle correlates of musical preference: 2. Media, leisure time and music. *Psychology of Music*, 35. 2. sz. 179–200.
- Peterson, R. A. (1981): Measuring Culture, Leisure and Time Use. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Sciences*, 1. sz. 169–178.
- Rét Rózsa (1980, szerk.): *Műveltségkép az ezredfordulón. Tanulmányok az akadémia távlati műveltségkonceptió alapján.* Kossuth Kiadó, Budapest.
- Riede, B. (1994): Schadet Musik? Über einige negative Aspekte der Musik in unserer Gesellschaft. *Universitas*, 49. 12. sz. 1183–1190.
- Rowley, G. (1981, szerk.): *A zene könyve.* Zeneműkiadó, Budapest.
- Schulze, G. (1992): *Die Erlebnisgesellschaft Kultursoziologie der Gegenwart.* Campus Verlag, Frankfurt am Main, New York.
- Szabó László Tamás (1988): *A „rejtett tanterv”.* Magvető Kiadó, Budapest.
- Tibori Tímea (1998): A szabadidő szerkezetváltozása, 1977–1997. In: Hanák Katalin és Neményi Mária (szerk.): *Szociológia – emberközelben. Losonczy Ágnes köszöntése.* Új Mandátum Kiadó, Budapest. 277–306.
- Vitányi Iván (2006): *A magyar kultúra esélyei.* Magyarország az ezredfordulón. Stratégiai tanulmányok a Magyar Tudományos Akadémián. Budapest, MTA Társadalomkutató Központ.
http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/Magyar_tudomanyos_akademia_kotetei/A_magyar_kultura_eselyei/pages/011_ifjusag.htm; Letöltés ideje: 2008. december 02.
- Wiesand, J. A. (2000): North Rhine-Westphalia's Culture Industries Reports and their European Dimensions. In: *Cultural Industries in Europe.* Proceedings of the European Congress of Experts held under the German Presidency of European Union. Ministry of Economics and Business, North Rhine-Westphalia, Düsseldorf. Közli: Vitányi Iván (2006): *A magyar kultúra esélyei.* MTA Társadalomkutató Központ. Budapest. 148.

Melléklet

A kérdőív vonatkozó kérdései

1. Szíveskedjen értékelni, hogy személyesen Önnek mennyire fontosak az alábbi szabadidős tevékenységek! (5: nagyon, 4: kissé, 3: közömbös, 2: nem, 1: egyáltalán nem)

Beszélgetés, összejövetel	
Hangszeres játék	
Hobbi (pl. barkácsolás, kézimunka stb.)	
Komolyzenei hangverseny	
Könyvolvasás	
Mozi	
Pihenés	
Rádiózás	
Sportolás	
Színházba járás	
Tánc, diszkó	
Tárlatlátogatás	
TV-nézés	
Zenehallgatás	

2. Részt vett-e a képzés ideje alatt intézményünk zenei programjain? Válaszát aláhúzással jelölje!

Igen

Nem

Ha igen,

Szereplőként

Közönségként

Kérem, hogy sorolja fel a programokat is!

Ha nem, írja le annak okát!

3. A képzésével párhuzamosan foglalkozott-e még zenével?
(Tegyen egy X jelet, ha igen! Több válasz is adható!)

együttes tagja (könnyűzene)	
énekarban énekelt	
magántanárnál tanult	
önképzéssel	
zeneiskolás volt	
zenekarban játszott (komolyzene)	
egyéb, éspedig	

Ha igen, pontosabban is nevezze meg azt/azokat!

ABSTRACT

ÉVA KENESEI: THE ROLE OF MUSIC IN THE LEISURE ACTIVITIES OF SENIOR YEAR STUDENT
TEACHERS

The importance of leisure activities is increasing in the life of prospective primary school teachers, partly because of their training, and partly because of changes in societal expectations. Educators' behaviour is a crucial factor in the efficiency of aesthetic education, thus it is important to integrate aesthetic needs into the self-education of prospective primary school teachers. Society expects teachers to promote arts and culture in the community as part of their profession. This paper presents the results of a survey on the opinion of senior year students training to be teachers in the primary school regarding their musical education in the course of their pre-service training. Data were also collected on their leisure activities related to music. The literature highlights the following research questions as relevant in this area: What role do student teachers attribute to music in their leisure activities, i.e. what musical programmes and activities are they mostly involved in? What is the relationship between passive participation in musical programmes, active involvement in music and other leisure activities? What relationships exist between the various leisure activities?

Magyar Pedagógia, **108**. Number 4. 319–339. (2008)

Levelezési cím / Address for correspondence: Kis Jenőné dr. Kenesei Éva, Kaposvári Egyetem, Pedagógiai Főiskolai Kar Ének-zene Nevelési Tanszék, H-7400 Kaposvár, Guba Sándor u. 40.